

חודש שבט

רפאינו - להקדים רפואה למכה

י"ב ברכות אמצעיות של תפילת שמונה עשרה כנגד י"ב חודשי השנה

(זוהר הקדוש)

א. לפי סדר זה, חודש שבט, החודש החמישי בחודשי השנה, מכוון כנגד ברכת "רפאינו", הברכה החמישית מי"ב הברכות האמצעיות בתפילת שמונה עשרה. ויש להבין מה הקשר בין ברכת "רפאינו" לחודש שבט.

בחודש שבט יש שני מאורעות חשובים. בראש חודש שבט החל משה רבנו לבאר לבני ישראל את התורה קודם כניסתם לארץ ישראל, כנאמר בפרשת דברים (א. א) "בעשתי עשר חודש באחד לחודש, הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר".

מאורע נוסף מתרחש בחודש שבט, והוא ראש השנה לאילנות, כדברי המשנה בתחילת מסכת ראש השנה "באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו".

ויש להבין, כיצד ביאור התורה על ידי משה רבנו, לפני כניסת בני ישראל לארץ ישראל, וראש השנה לאילנות, קשורים לברכת "רפאינו".

כפל הלשונות בברכת רפאינו

ב. בנוסח הברכה יש כפילויות רבות הדורשות ביאור:

"רְפָאֵנוּ ה'", ולאחר מכן עוד פעם "וַיִּרְפָּא", וכן "הוֹשִׁיעֵנוּ" ולאחר מכן "וַיְנַשְׂעָה". ומיד אחר כך, מבקשים פעם נוספת "וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מְפוֹתֵינוּ", וצריך ביאור מה פשר הכפילויות, ומה מבקשים בכל אחת מהבקשות הללו.

עוד יש להבין מהי ה"רְפוּאָה שְׁלֵמָה", שאנו מבקשים "לְכָל מְפוֹתֵינוּ". ומה פשר התואר שבו אנו חותמים את הברכה "כִּי אֵל מִלְכָּךְ רוּפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אֲתָה".

וכן יש לבאר את חתימת הברכה "בְּרוּךְ אַתָּה ה' רוּפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל", ותמוה, וכי הקב"ה לא שולח לגויים את הרפואה הנצרכת להם, ומדוע איפוא, אנו מזכירים בשבחו של הקב"ה שהוא מרפא את חולי עמו ישראל.

רפאינו – רפואת הנפש ורפואת הגוף והסרת כל המפריעים והרגשת אי הנוחות

ג. יסוד ביאור הדברים טמון בפסוק, שעליו מושתתת ברכת רפאנו: "רְפְּאֵנִי ה' וְאֲרַפֵּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאֲנַשְׁעָה כִּי תִהְלֹתִי אֶתְּהָ" (ירמיהו יז, יד), שחז"ל קבעוהו בתפילה בלשון רבים. ופסוק זה אינו עוסק ברפואת הגוף ותחלואיו, אלא בנפש האדם ולבו, אשר גם בהם ימצאו חולי ומכאוב, כמבואר בדברי הרמב"ם בחיבורו "שמונה פרקים" (פרק שלישי) "אמרו הקדמונים שיש לנפש בריאות וחולי, כמו שיש לגוף בריאות וחולי. ובריאות הנפש היא שתהיה תכונתה ותכונת חוקיה, תכונות שתעשה בהם תדיר הטובות והפעולות הנאותות, וחוליה הוא, שתהיה תכונתה ותכונת חלקיה, תכונות שתעשה בהן תדיר הרעות והפעולות המגונות".

וכאשר נעיין בפסוקים הקודמים לבקשה "רְפְּאֵנִי ה' וְאֲרַפֵּא", נאמר שם: "עֲקֹב הַלֵּב מִכָּל וְאָנֶשׁ הוּא מִי יִדְעֵנוּ" (פסוק ט), ופירש רש"י "ואנוש, לשון חולי", והאדם סבור "מי ידענו", שאין מי שידע על חוליו. ועל כך משיב הנביא: "אֲנִי ה' חֲקֵר לֵב בְּחֹן כְּלִיּוֹת וְלִתְתּוֹ לְאִישׁ כְּדַרְכָּיו כְּפָרִי מֵעֲלֵלָיו" (פסוק י). וכתוצאה מכך בוקעת ועולה הבקשה "רְפְּאֵנִי ה' וְאֲרַפֵּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאֲנַשְׁעָה כִּי תִהְלֹתִי אֶתְּהָ" – להתרפא מחולי הלב והנפש בתיקון הדעות והמידות.

ולפי זה ביאר בספר הארת התפילה (שמונה עשרה, עמ' קצו) את ברכת "רפאנו", שנתקנה על שני עניינים – רפואת הנפש ורפואת הגוף: "רְפְּאֵנִי ה', מהחולי שנוצר בנפשינו כתוצאה מעבירות ומידות רעות, ואז ודאי נִרְפָּא. אם אתה תסיר את המציאות שנוצרה בנפש כתוצאה מהעבירות והמידות רעות, אז ודאי נרפא. וממשיכים בבקשה הוֹשִׁיעֵנוּ, לישועה פרטית מהיצר הרע, ואז וְנַשְׁעָה כִּי תִהְלֹתֵנוּ אֶתְּהָ, מכיון שאנו מכירים בהכרה ברורה שאתה רפאינו ומושיענו, זו הסיבה שתמלא בקשתינו. והבקשה נְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מְבוֹתֵינוּ, היא על רפואת הגוף. ואנו מתחננים על רְפוּאָה שְׁלֵמָה, מפני שיש רפואה שאינה שלמה. בשר ודם יכול לתת סם הרגעה, ואפילו אם מרפא את המחלה אין ערבות שלא תחזור. אבל הבורא יתברך עוקר המחלה, וזו הרפואה השלמה".

וכדבריו מבואר בספר עיון תפילה (ברכת רפאינו, עמ' שלה) "אנשי כנסת הגדולה תיקנו שנתפלל ממש אותה תפילה של ירמיהו, רְפְּאֵנִי ה' וְנִרְפָּא, אין הכוונה על רפואת הגוף של חולה המיועד לעבור ניתוח קשה ח"ו אלא על רפואת הנפש, שהיא העיקר, שהרי תכלית חל"י הגוף היא לנקות את הנפש מזוהמת חטאיה, כמו שאמר דוד המלך (תהלים

מא. ה) רְפָאָה נְפִשִׁי בִּי חֲטָאתִי לָךְ, ובכלל מטרת המחלות הגופניות היא לעורר את האדם לתשובה. אמנם ההתעלות בתיקון המידות וקביעת האמונה והבטחון בלב האדם הן מן העבודות הקשות וצריכות הרבה סיעתא מן שמיא. ולכן אנו מבקשים מהקב"ה רְפָאָנוּ אתה ה' ורק בכוחך נְרַפָּא, וכן הוֹשִׁיעֵנוּ אתה ואז נְשַׁעָה, וכמו שהתפלל ירמיהו על היחיד, כן קבעו מתקני התפילה שנתפלל על הציבור, כלל ישראל. ואחר שהתפללנו על רפואת הנפש, אנו פונים על רפואת הגוף, ואומרים וְהֵעֵלָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה, שענין השלמות מורה שתרפאנו לא רק רפואת הנפש אלא גם רפואת הגוף לְכֹל מְבוֹתֵינוּ והמחלות והכאבים בין גדולים ובין קטנים".

והרש"ר הירש כתב בפירוש הפסוק (שמות טו, כו) "כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׂמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עִלְיָךְ בִּי אֲנִי ה' רְפָאֵךְ", כי "מחלה אינה מציינת רק מחלת הגוף, אלא כל הפרעה ועיכוב בנוחות ההרגשה, כולל ההרגשה הנפשית".

נמצאנו למדים, כי בברכת "רפאינו", אנו מתפללים לרפואת הנפש ורפואת הגוף, ולהסרת כל המפריעים והרגשת אי הנוחות המעכבת ומונעת את עבודת ה' – אשר היא הרְפוּאָה הַשְּׁלֵמָה הכוללת את כל הנצרך לקיומה של נפש בריאה בגוף בריא.

אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה

ד. ונראה כי בברכת "רפאינו" אנו מבקשים מהקב"ה דבר נוסף – שיקדים רפואה למכה, ונבאר את הדברים.

במסכת מגילה (יג, ב) אמר ריש לקיש "אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה", ונביא כמה דוגמאות להנהגה זו.

מעשי האבות היו "רפואה" שהקדים הקב"ה ל"מכה" של גאולת מצרים, כדברי השפת אמת (מקץ תרי"ס ד"ה ענין) שביאר את הרמז בחלום פרעה שראה תחילה את שנות השובע ולאחר מכן את שנות הרעב "לרמוז להכין מימי הטובה על ימי הרעה, וההארות שהיו בימי האבות והשבטים היו הכנה על גלות מצרים. והקב"ה בורא רפואה קודם המכה כמו שהיו שנות השובע קודם שבע שני רעב, וירידת יוסף למצרים היה הכנה לגאולת מצרים".

ו"רפואה" נוספת שהקדים הקב"ה לגלות מצרים מצינו בנישואי עמרם ויוכבד ולידת משה רבנו, שנכתבה בתורה לפני סיפור השתלשלות גאולת מצרים, כדברי רבנו בחיי (שמות ב, א) כי "סמך פרשת הגואל לפרשת השיעבוד והגלות, להורות שהזמין הקב"ה

רפואה למכה". ובספר באר מים חיים (שמות ב, א) הוסיף, שכבר בלידת יוכבד, עוד בטרם נכנסו בני ישראל למצרים, כדברי חז"ל (סוטה יב, א) "ויקח את בת לוי, זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות" – היתה ה"רפואה" שהקדים הקב"ה למכה: "כי הקב"ה בורא רפואה קודם למכה, ולכן היא היתה מוכרחת להיוולד קודם בואם לתוך העיירה למצרים, כי היא היתה התחלת הגאולה שהולידה בן שהושיע את ישראל, ואף על פי כן, כל מה שהיה הדבר יכול ליקרב לביאתם למצרים היה הקב"ה מקרבו".

ובתוך מהלך הגאולה ממצרים, הקדים הקב"ה "רפואה" גם בעת שנצטרעה בתיה בת פרעה, ובשל כך רחצה במי היאור והצילה את מושיען של ישראל, כדברי האדמו"ר מפילץ בספרו שפתי צדיק (שמות אות יד) "וזקני ז"ל [החידושי הרי"ם] אמר ששמע מהרבי מקאצק ז"ל, שצריך כל אחד לייגע בפרשיות בגלות וגאולה דמצרים שהיה הכנה על כל הגלויות דכלל ישראל, גם כל פרט יכול ליקח לימוד איך יעבוד, עכ"ל. כי כמו שהיה גואל הכלל מושלך ביאור כמעט מסוכן, ומכל מקום הכין הקב"ה רפואה קודם שנצטרעה בת פרעה וניצל, כן כל אדם אף שמוסכן במה שמושקע ביאור של העולם הזה או בטירוד מזון, או בקנאה תאוה וכבוד, מכל מקום מוכן דרך גאולתו שיש מבוא להנצל ולהגאל וממש יתהפך הכל לטובה".

ובכלל, "רפואת" המשיח, הוקדמה ל"מכה" של גזירת הגלות, כדברי הקדושת לוי (פרשת וירא) "וידוע שיצחק הוא גבורה, מורה על גלות שהיא גבורה, עיין ברש"י שגלות מצרים התחילה מלידת יצחק, וידוע מאמר חכמינו ז"ל שהשי"ת מקדים רפואה למכה, לכן לידת עמון ומואב מלוט נאמר בפרשה זו קודם לידת יצחק, כי משיח בא ממואב, דהיינו מרות המואביה. ומשום הכי נזכר לידת משיח שבא ממואב, שהיא הרפואה בתורה, קודם לידת יצחק".

ובדברי רבנו בחיי בספרו כד הקמח (ערך ראש השנה) נתבאר כי "מחסדי השי"ת על בראיו שברא התשובה קודם שברא העולם (נדדים לט, ב), לפי שהאדם מוטבע מיצר הרע והיה גלוי וידוע לפניו שעתיד לחטוא, על כן גבר חסד השי"ת על נבראיו והקדים להם רפואה למכה וברא להם התשובה".

הקדמת ה"רפואה" למכה בישועת הפורים

ה. דברי הגמרא במגילה "אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה", נאמרו בהקשר לישועת הפורים: "אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֶחָשֶׁרֶשׁ אֶת הַמֶּן (אסתר ג, א) אחר מאי, אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה,

דאמר ריש לקיש אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, שנאמר (הושע ו, א) כִּרְפָאֵי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֵוֹן אֲפֹרִים [פרש"י: "כרפאי לישראל ואחר כך נגלה עון אפרים, על ידי מכה שאני מביא עליהם]. אבל אומות העולם אינו כן, מכה אותו ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר (ישעיה יט, כב) וְנִגְף ה' אֶת מְצֻרִים נֶגֶף וְרְפֹאֵא. עוד קודם לעלייתו של המן לגדולה, שהובילה לגזירת "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", ברא הקב"ה "רפואה" בהריגתה של ושת, שהצמיחה את מלכות אסתר וגדולת מרדכי.

ובספר שם משמואל (ויקהל - שקלים תרע"ט) ביאר לפי זה את דברי הגמרא (מגילה י, ב) "רבי שמואל בר נחמני פתח לה להאי פרשתא מהכא וכאשר האמוראים דרשו על ניסי המגילה, כל אחד בחר פסוק אחר לפתוח את דרשתו, תַּחַת הַסְּרֵפָד יַעֲלֶה הַדָּס (ישעיה נה, יג) תחת הסרפד, תחת ושת הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף רפידת בית ה' דכתיב רפידתו זהב, יעלה הדס, זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר ויהי אומן את הדסה" - שלדעת רבי שמואל בר נחמני "הריגת ושת היא פתיחת הפתח לכל ענין המגילה, וכמו בפשיטות שכל הנס בא על ידי אסתר שנכנסה למלכות במקום ושת".

והאמת, כי "הרפואה" למכת גזירת המן, נבראה שנים רבות קודם לכן, כמאמרו של ריש לקיש (מגילה יג, ב) "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, ולפיכך באחד באדר משמיעים על השקלים" ומוטעם זה כתב בספר התודעה שמקדימים את קריאת פרשת שקלים לקריאת פרשת זכור. וביאר רבי יצחק אייזיק חבר (דרוש לשבת הגדול) כי תכלית מצות נתינת מחצית השקל היתה "לתקן עוון המחלוקת שגורם סילוק שכינה בישראל, וכל מחלוקת ופירוד הלבבות בישראל הוא בא מצד שאחד מתרומם ומתגדל על חברו, לכן אמר הוא יתברך העשיר לא ירבה לומר שכל אחד יהיה שוה בעיניו עם חבריו. והמן הרשע ימ"ש השיב לאחשורוש, שכיון שהם מפוזרים בין העמים וגם יש בהם פירוד לבבות ומחלוקת, אזי ממילא סר מהם השגחתו יתברך ונוכל לעשות בהם כל חפצינו כאשר היה באמת כן, לולי שתיקנו הדור עון הזה, כמו שנאמר לך כנוס את כל היהודים. ולכן היה מצות השקלים תיקון גדול ורפואה קודם למכה למה שחשב המן הרשע לעשות בישראל". בשעה שאמר המן הרשע לאחשורוש שכיון שעם ישראל מפוזרים בין העמים וגם יש בהם פירוד לבבות ומחלוקת, סרה מהם השגחתו יתברך וניתן לגזור עליהם לאבדם. והרפואה קודם למכה זו נבראה במצות "מחצית השקל", שעניינה האחדות בכלל

ישראל, ומכוחה באו לתשובת המשקל "לך כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים" (אסתר ד, טז), וזכו לישועת הפורים.

רפאינו – ברפואה קודם המכה

ו. מיסודה של הנהגת הקב"ה שאינו מכה את ישראל "אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה", לימדונו חז"ל (סנהדרין מד, ב) "אמר רבי אלעזר לעולם יקדים אדם תפילה לצרה, שאלמלא הקדים אברהם תפילה לצרה בין בית אל ובין העי, לא נשתייר מרשעי ישראל שריד ופליט". אין להסתפק בתפילה לרפואת חולי או על צרות שכבר באו על האדם, אלא עוד קודם בוא החולי או הצרה, יש להעתיך תפילה להקב"ה כדי שיקדים רפואה למכה.

ולפי זה נראה שבבקשת "רפאינו" לא מסתפקים רק בתפילה לרפואת הנפש ורפואת הגוף ולהסרת כל המפריעים והרגשת אי הנוחות המעכבת ומונעת את עבודת ה', אלא גם מתפללים להקב"ה שישמור ויציל אותנו מכל רע ויקדים רפואה למכה, וכפי שביאר רבנו אברהם בן הגר"א בפירושו לסידור: "אַל מִלְּךָ, ב' כינויים אלו, נגד רַחֲמָן אמר אֵל, כמו שנאמר (תהלים נב, ג) חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם. שרַחֲמָן אתה להציל אותנו משחיתותינו, כי משחית נפשו הוא יעשה דברים מנגדים לרפואתו, והקב"ה מרחם עליו לשמור אותו מכל רע. וכנגד מִלְּךָ אמר, כי ה' מלך עולם ועד, על כן נקרא רופא נַאֲמָן שומר אמונתו לעד, כי נאמן נקרא מה שרופא אותנו בכל יום, כי אמונה הוא התמדת הדבר".

בסיומה של התפילה לרפואה, אנו פונים להקב"ה בבקשה שרחמיו יכמרו עלינו לשמור ולהציל אותנו מכל צרה שלא תבוא, והיינו על ידי שיברא את הרפואה קודם למכה.

ונראה להוסיף בביאור הבקשה לרפואה קודם למכה, על פי דברי הרש"ר הירש (בהמשך דבריו המובאים לעיל אות ג) כי מצדו של האדם, שמירת המצוות היא "הרפואה", שיקדים לכל צרה שלא תבוא: "שמירת המצוות תגן עליך מפני יסורים הבאים לחנך אותך, פן אשים אותם עליך כדרך אשר שמתו במצרים. ה' אינו נותן את ברכתו לאנשים ומדינות שאינם שומרים את משפטיו, מצוותיו וחוקיו. ובלי שמירה זו הם נידונים לכליון. שמירת מצוות ה', היא איפוא תרופה המונעת בעד כל צרת הגוף והחברה". ומבואר כי לאחר שביקשנו בברכת רפאנו על רפואת הנפש מחולייה

הרוחניים, כמבואר לעיל, בריאות הנפש, דהיינו שמירת מצוות ה' "היא התרופה המונעת בעד כל צרת הגוף והחברה".

נמצא מעתה, כי בברכת "רפאינו" אנו מבקשים ארבע בקשות:

[א] רפואת הנפש [ב] רפואת הגוף [ג] הסרת כל המפריעים והרגשת אי הנוחות המעכבת את עבודת ה' [ד] רפואה "מונעת" שהקב"ה יקדים רפואה למכה - והיינו הרפואה השלמה הכוללת הנחוצה לקיומינו.

הקדמת הרפואה למכה לישראל ולא לאומות העולם - כי בישראל אין תכלית המכה להכות אלא לרפואה

ז. הנהגת הקב"ה לברוא רפואה קודם למכה נתייחדה לעם ישראל ולא לאומות העולם, כמובא לעיל מדברי הגמרא במגילה "אמר ריש לקיש אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, אבל אומות העולם אינו כן, מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר (ישעיה יט, כב) וְנָגַף ה' אֶת מִצְרַיִם נֶגֶף וְרָפוּאָה".

וכתב המהר"ל (אור חדש עמ' קכו) בביאור הדברים: "אצל ישראל אם אין רפואה, לא היה השי"ת מכה אותם, כי אין מכלה ישראל, ואי אפשר שתהיה המכה בהם לעולם, רק שיש רפואה להם. לפיכך הרפואה היא סיבה אל המכה, ואם אין רפואה לא היתה המכה. ומפני כי הדבר שהיא סיבה לדבר היא קודם לדבר שהוא סיבה לו, ולכך הרפואה קודמת. אבל אצל האומות אין הרפואה סיבה למכה, ואדרבה, המכה סיבה לרפואה, ונמשך הרפואה אל המכה, ולכך המכה קודמת". כלומר, תכלית המכה שהקב"ה מכה בישראל לא נועדה לכלותם ח"ו, שהרי הובטחו (ויקרא כו, מד) "וְיָאֵף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבֹתָם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", אלא לרפואתם, והיינו שבעקבות המכה יתעוררו לתקן מעשיהם ולשוב בתשובה. ומשום כך הרפואה קודמת למכה "כי הדבר שהוא סיבה לדבר הוא קודם לדבר שהוא סיבה לו" - הרפואה שהיא הסיבה למכה קודמת למכה. לעומת זאת "אצל אומות העולם אין הרפואה סיבה למכה", כי לא הובטחו שלא יכלו אותם, ועל כן יש במכה תכלית בפני עצמה, לכלותם בשל מעשיהם הרעים, אלא שלעיתים הקב"ה מרפא אותם, במידה ושובו בתשובה "ואדרבה, המכה סיבה לרפואה, ונמשך הרפואה אל המכה, ולכך המכה קודמת".

ויסוד הדברים מפורש בדברי המלבי"ם בביאור הפסוק "כָּל הַמְחִלָּה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אָנֹכִי ה' רַפְאֵךְ", ש"מדווי מצרים אין להם רפואה, כמו

שנאמר יכבה ה' בשחין מצרים אשר לא תוכל להרפא. אבל בישראל הקב"ה מקדים תמיד רפואה למכה, שזה נכלל במה שכתוב כי אני ה' רופאיך, רצה לומר שלפני המכה אקדים תמיד הרפואה". וביאר המלבי"ם: "והטעם בזה, כשהשם מכה את המצרים תכלית המכה הוא כדי להכות לא כדי לרפאות, אבל כשמכה את ישראל אין המכה למען הכות אלא כדי לרפאות חולי נפשם, והרי זה דומה לרופא הבא להקזיז דם שמכין תחילה הסממנים והתרופות לעצור את הדם, כן יקדים ה' תרופה למכה".

ומעתה מבוארת היטב חתימת הברכה "בְּרוּךְ אַתָּה ה' רופא חולי עמו יִשְׂרָאֵל", מדוע מזכירים בשבחו של הקב"ה שהוא מרפא את חולי עמו ישראל. שהרי לפי האמור, בברכת רפאנו מבקשים רפואה שלמה הכוללת תפילה להקב"ה שירפא את חולי הגוף והחולי הרוחני בנפש, ועל ידי זה יקדים את הרפואה למכה, והנהגה זו היא רק לישראל שתכלית ההכאה בהם נועדה "כדי לרפאות חולי נפשם", והיינו שהחולי הגופני יגרום לחזור בתשובה שלימה ולרפואת ה"חולי" בקיום התורה והמצוות שגורם למכה הגופנית – ולא נועדה לאומות העולם, ש"תכלית המכה הוא כדי להכות לא כדי לרפאות".

☆ ☆ ☆

'שבט' בגימטריה 'רפאל' – שנברא כדי להקדים רפואה למכה

ח. מובא בשם האדמו"ר מראפשיץ, שאמר, כי שם החודש 'שבט' הוא בגימטריה 'רפאל', רומז על סגולת הרפואה בחודש שבט. סתם ולא פירש.

ונראה לבאר את דבריו על פי האמור במדרש (במדבר רבה ב, י) "למה נקרא שמו רפאל כדי לרפאות שברו של ירבעם שיצא מאפרים". ה"שם" מבטא בדרך כלל את מהות הדבר, ומבואר איפוא, כי תפקידו של רפאל אינו רק לרפא את החולים שכבר חלו, אלא לברוא את הרפואה קודם למכה, שהרי בריאתו נועדה לרפא שברו של ירבעם שיצא מאפרים.

והכוונה כנראה לדברי ריש לקיש במסכת מגילה שלמד ש"אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה", מהכתוב (הושע י, א) בְּרַפְאֵי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֵינֵי אֲפְרַיִם, ופירש רש"י: "כרפאי לישראל ואחר כך נגלה עין אפרים, על ידי מכה שאני מביא עליהם". ומבואר כי ההנהגה לברוא רפואה קודם למכה, יסודה בבריאת רפואתם של ישראל קודם מכתם – עוונם של אפרים, ולשם כך נברא המלאך רפאל.

ביאור התורה וראש השנה לאילנות בחודש שבט - להקדים רפואה למכה

ט. בראש חודש שבט החל משה רבנו לבאר לבני ישראל את התורה קודם כניסתם לארץ ישראל, ובחודש שבט חל ראש השנה לאילנות.

רבי צדוק הכהן מלובלין כתב (קונטרס עת האוכל, אות יב) בביאור הפסוק (שמות כג, כה) "וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרְתִי מִחֶלְהָ מִקְרָבְךָ", וז"ל: "שיהיה בכח הלחם המים שאוכל ושותה להסיר כל מיני מחלה. כי דבר שיסד השי"ת להחיות נפש אדם, הרי יש בו כח חיות גם כן מהשי"ת, ודאי יש בו כח לקיים חיותו לגמרי שלא יארעו שום מחלה. וכן יש בו כח הקיום לעולם שלא יארעו המות כלל. כי כח המאכל הוא להחזיק חיותו בו כל ימי עולם, רק על ידי חטא אדם הראשון במאכל נגזר המיתה, דהיינו קלקול כח קיום החיות שבמאכל, שבדבר שקלקל בו נענש, שלא יהיה במאכל כח כל כך". ונמצא שאלמלא חטא אדם הראשון, היה בכח המזון להסיר מהאדם מחלות בהיותם מחוננים מבריאתם בחומרי ריפוי טבעיים.

ורבנו בחיי כתב בביאור הכתוב (שמות טו, כה) "שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְהוּ", כי "שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט, שלימדו הקב"ה חכמת הצמחים וכוחות שבהם בסגולתם ובטבעם, לפי שיש מהם עשבים מחיים וממיתים, ויש מהם מרפאים, ויש מהם מחליאים. וְשָׁם נִסְהוּ, הצמח הזה". ועל פי זה ביאר את הפסוק הבא: "ולכן אמר אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, כלומר אף על פי שכוחות הצמחים ידועים לפניך בסגולתם ובטבעם, ואתה יכול להתרפא מהם, אין ראוי לך שתתלה בטחונך בהם וברפואתם ותתייאש מהתפלל ובקשת הרחמים, אין לך לזוז ממצוות התורה. פִּי אֲנִי ה' רִפְאָךְ, ולא הצמחים. ומטעם זה גזר חזקיהו ספר רפואות והודו לו, לפי טעם הספר הזה היו מתרפאים מתחלואיהם, ויתייאשו מן התורה והמצוות".

בריאת הצמחים, והאילנות בכללם, נועדה "להקדים רפואה למכה", ובשל כך הושרש בטבעם ובסגולתם להעלות ארוכה ומרפא לכל חולי ומכאוב, אולם כתוצאה מחטא אדם הראשון "נתקלקל כח קיום החיות שבמאכל". יחד עם זאת, ודאי שגם לאחר חטא אדם הראשון, יש בצמחים סגולות מרפא שגילה אותם הקב"ה למשה רבנו. ועד לדורו של חזקיהו היו כוחות המרפא הטמונים בצמחים, גלויים וידועים לכל, אלא שהדבר גרם לכך שבני האדם השליכו את יהבם על "ספר הרפואות", ולא בטחו

בישועת ה' הרופא כל בשר ומפליא לעשות. ולכן גנו חזקיהו את "ספר הרפואות", כדי שיתפללו לה' שישלח רפואה לכל מכותינו ולא יבטחו ב"ספר הרפואות".

גם המאורע השני שהיה בחודש שבט, ביאור התורה על ידי משה רבנו קודם שנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, היה בבחינת "להקדים רפואה למכה", להכינם לקראת קיום התורה ושמירת המצוות בהיותם בארץ ישראל, טרודים על המחיה ועל הכלכלה, מוקפים בטומאת הכנענים יושבי הארץ.

☆ ☆ ☆

ומעתה נמצאו כל הדברים עולים בקנה אחד.

חודש שבט נתייחד בסגולת הקדמת הרפואה למכה, הן בגשמיות, כי בחודש זה חל ראש השנה לאילנות, זמן החידוש של צמיחת האילנות, שבטבעם הושרש הסגולה לרפא כל חולי ומכאוב קודם שיבואו. והן ברוחניות, כי בראש חודש שבט ביאר משה רבנו את התורה, להקדים את הרפואה (תורה) למכה (כניסתם לארץ ישראל), שבו יעמדו בנסיון קיום התורה בתנאים שונים מהמדבר, כשעל צווארם עול הפרנסה, ומסביבם טומאת יושבי הארץ הכנענים.

ומוטעם הרמז בשם החודש 'שבט' - בגימטריה 'רפאל', שהוא המלאך שתפקידו להקדים רפואה למכה, הנהגה המיוחדת לחודש שבט, בבריאת הרפואה קודם למכה ברוחניות ובגשמיות, אשר באה לידי ביטוי מיוחד בברכת "רפאינו" שנתייחדה לחודש זה, ובה תפילתנו ל"רפואה שלמה", בגוף ובנפש, ולא רק לחולי ומכאוב שבאו, אלא לרפואת המכה קודם שתבוא.

